Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

ЗАМАН

Орта кюн, байрым ай (февраль), 20, 2025 жыл

№ 22 (21535)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ · ВРЕМЯ · ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Къууанчланы тизмеси кенгди эмда байды

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков бу кюнледе бардыргъан кенгешде сёз Уллу Хорламны 80-жыллыгъын байрамлауну эмда Ата журтну къоруулаучусуну жылында тамамланыллыкъ ишлени юслеринден баргъанды.

Республиканы оноучусу тюрлю-тюрлю даражалада 300-ден артыкъ жумуш тамамларгъа белгиленнгенин эсгертгенди. Болсада жамауатдан, муниципалитетледен, министерстволадан да жангы оюмла, башламчылыкъла да жиберилгенлей турадыла, дегенди.

Белгиленнгенича, аскер-патриот акцияла, аслам адам къатышхан маданият жумушла эмда спорт эришиуле республиканы битеу шахарларында бла эллеринде ётерикдиле. Уллу Ата журт урушну юсюнден керти шартланы сакълаугъа, жигитлерибизни атлары унутулмазча этиуге жораланнган ишлеге баш магъана берилликди.

Эсгертмелени тап халгъа келтириу, маданият махкемеледе бла окъуу юйледе Уллу Хорламгъа эмда Ата журтну къоруулаучусуну жылына жораланнган кёрмючле, концертле, тюбешиуле, спорт эришиуле къурау жаны бла мадарла этилгенлей турадыла, деп билдиреди КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Себеплик

Къырал жумушланы тамамларгъа алланып

Къырал жумушланы тамамлагъан битеуроссей порталны магъанасы кюнден кюннге ёсе барады. Бюгюнлюкге анда Къабарты-Малкъарда жашагъан 534 минг адам жумушларын тамамлайдыла, деп жазгъанды кесини телеграм-каналында КъМР-ни Башчысы Казбек Коков.

– Федерал ведомствала ол порталны юсю бла 291 къырал,110 республикалы эмда муниципал жумушну тамамлайдыла. Порталны хайырындан инсанла электрон амал бла къагъытланы эм пособияланы жарашдырыргъа, тюрлю-тюрлю билдириулени алыргъа, врачха приёмгъа жазылыргъа эм башха жумушланы этерге да боллукъдула. Аны бла бирге адамла заманларын аяйдыла, тюрлю-тюрлю организациялагъа кеслери жюрюмегенлей жумушларын тынгылы тамамлайдыла.

2024 жылда республикада жашагъанла сагъынылгъан порталны юсю бла 1,1 миллиондан аслам жумушну электрон амал бла этгендиле, аланы тамамлагъан энди тынч болгъанды, жууапланы алгъанда да тыйгъыч жокъду.

Белгилерчады, жаланда Россейде ишлейди адамлагъа деп тюрлю-тюрлю социал жумушланы къыйматлы тамамлагъан электрон система эм ол андан ары айныгъанлай турады.

Бизни Президентибиз Владимир Владимирович Путин къырал жумушланы тамамлаугъа аслам эс буради. Нек дегенде, аланы терк, тынгылы да этип, иелерине ашырыу эм ала бла байламлыкъны юзмей жюрютюу битеу къырал аппаратны ишин тийишлисича къураргъа себеплик этеди, - деп белгилегенди республиканы оноучусу.

Эсгертиу

Суукълада апчымазча

Кюнню халы суукъгъа айланнганы эмда къар да терен жаугъаны бла байламлы КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** кесини телеграм-каналында республикада жашагъанлагъа эм къонакъгъа келгенлеге чакъырыу этгенди.

«КъМР-ни МЧС-ини Баш управлениясы билдиргеннге кёре, республиканы жер-жерлеринде, артыкъда тау этеклеринде, бу кюнледе къар терен жауаргъа боллукъду, кюнню халы да бек суукъ, бир-бир жерледе къар юзюлюрге да къоркъуу барды.

Бюгюнлюкде болум къайгъысызды, битеу аварияллы эм къутхарыу служба, керек болса, ишлерин тамамларгъа хазырдыла.

Автотранспортну жюрютген водительле шёндюгюлю хауа болумла жолланы бузлауукъ болгъанларына себеплик этгенлерине эс бурургъа керекдиле. Жол службала сау кюнню ичинде жоллагъа къарагъанлай турадыла, тийишли ишлени кезиуюнде бардырадыла.

Аны бла бирге жолла бузлауукъ болгъанлары бла байламлы водительлеге сакъ болугъуз, автомашинаны сакъ жюрютюгюз, жоллада ашыкъмагъыз деп чакъырыргъа сюеме.

Хурметли шуёхла, шёндю жоллада сакълыкъ керекди, кесигизни, тёгерегигизде болгъанланы да сакълагъыз. Къыйын болумгъа тюшген болса, къутхарыу службаланы мобильный телефон бла бу номерге #112 сёлешип чакъырыргъа боллукъду», – деп айтылады билдириуде.

Парламент

Уллайгъанланы жашауларын ырахатлы этиуню мадарлары сюзюлгендиле

КъМР-ни Парламентини Урунуу, социал политика, саулукъ сакълау эм ветеранланы ишлери жаны бла комитетини уллу жыйылыуунда тамата тёлюню эмда сакъатланы социал жумушларын тамамлау къалай къуралгъаны сюзюлгенди. Анга Парламентни спикери Татьяна Егорова, аны орунбасары Мурат Карданов, депутатла да къатышхандыла, районлада Халкъны социал жумушларын тамамлау араланы келечилери да чакъырылгъандыла.

Жыйылыуну башлай, комитетни башчысы **Хусейн Кажаров** тамата тёлюню жашау болумун игилендириуге, ёмюрюн узайтыугъа Владимир Путинни Федерал Жыйылыугъа Посланиясында энчи эс бурулгъанын эсгертгенди. «Бизни халкълада тамата тёлюге хурмет бериу ариу тёреди. Абаданланы бла сакъатланы излемлерин жалчытыу баш магъаналы борчладан бириди», - дегенди ол.

Татьяна Егорова да къыралда инсанланы бу къауумуна социал жумушларын тамамлауну игилендириу жаны бла мадарла толтурулгъанларын белгилегенди.

-Тамата тёлю къыралны айнытыугъа къыйын салгъанды, аланы жашау сынаулары уллуду, халкъларыбызны адет-тёрелерин сакълап, аланы ёсюп келген тёлюге юйретедиле. Алагъа эмда къыйын жашау болумгъа тюшгенлеге тутхучлукъ этиу, дарманла, медицина жумушла бла жалчытыу, излемлерин толтуруу жууаплы ишди,- дегенди спикер.

Татьяна Егорова жыйылыуда сёлешгенле бу сферада жетишимлени билдиргенлери бла бирге кемчиликлени ачыкъ этерлерине, аладан къутулууну амаллары сюзюллюклерине ышаннганын айтханды.

- Республикада абаданланы социал излемлерин жалчытыу къалай къуралгъанын, бу жумушла бла кюрешгенлени ырысхы-техника базалары не халда болгъанларын сюзген бла бирге жетишмеген затланы юслеринден да айтыргъа керекди. Ол а кемчиликлени кетерирге, бу жаны бла ишни хайырлы къураргъа онг берликди,-дегенди.

Жыйылыуда баш докладны урунуу эм социал къоруулау министр **Тогъузаланы Тахир** этгенди. Ол районлада Халкъны социал излемлерин жалчытыу арала тамамлагъан жумушланы, бу сферада ишлегенлени билимлерин ёсдюрюуню, КъМР-де абаданлагъа къарауну сынау халда бардырылгъан системасыны юслеринден билдиргенди.

- КъМР-де социал болушлукъ керек болгъан инсанланы, биринчиден а кеслери алларына къалгъан къартланы, сакъатланы излемлерин жалчытыу система къуралгъанды,- дегенди ол.

Министр айтханыча, социал къоруулау жумушланы толтургъан 9 къырал учреждение барды, ол санда абаданла эм сакъатла жашагъан 4 интернат ишлейди. Алада 755 адамгъа жер барды. Республиканы Халкъны социал жумушларын жалчытыучу арасы ишлейди, аны районлада 13 бёлюмю барды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къурч машиналары бла жигитлеча сермешгендиле

Айтхылыкъ Т-34 танкны совет конструкторла 1940 жылда жарашдырып бергендиле. Ол терк жюрюгени, ары бла бери женгил бурулгъаны бла немислилени махталгъан «тигрларын» озгъанын Уллу Ата журт урушну кезиуюнде Прохоровканы къатында баргъан деменгили сермешде толу ачыкъланнганды.

Алайды да, Т-34 Экинчи дуния урушну кезиуюнде бек иги танкга саналгъанды. Совет танк биригиуле жаяу аскерлерибизге алгъа барыргъа жол ачхандыла, душманнга уллу халеклик салгъандыла, аны бегитилип тургъан ызларын чачхандыла, топларын ууатхандыла. Танкчыланы батырлыкъларыны юслеринден а таурухла жюрюгендиле. Т-34 танкланы кёп экипажларында малкъарлы жашла да болгъандыла, ала жигитлеча уруш этгендиле.

Бизни бек белгили танкчыбыз **Деппуланы Хаким** училищени бошагъанда башланнган эди уруш. Ол къуллукъ этген танк полк чекден узакъда тюйюл эди. Танг аласында таулу жаш башчылыкъ этген танк рота душман бла сермешге киришеди. Алайда немислилени 26 топларын, автомашиналарын, пулемётларын, мотоцикллерин, кёп офицерлерин бла солдатларын да жокъ этгенди. 1944 жылда уа Деппу улу гвардиячы танк полкга башчылыкъ этгенди. Душманны артха къууа, жаяу аскерлерибизге жол ачханды. Этген кишилиги ючюн Ленинни ордени, Къызыл Байракъны ордени бла эки кере, Ата журт урушну биринчи эм экинчи даражалы орденлери, Къызыл Жулдузну, Александр Невскийни орденлери, «За отвагу», «За боевые заслуги» эм кёп башха майдалла бла саугъаланнганды.

Деппуланы Сафарны жашы Хаким генерал-майор чында талай жылны Туркестан аскер округну таматасыны орунбасары болуп тургъанды.

Деппуланы Хаким.

Залийханланы Магомет бла **Атмырзаланы Магомет** бир экипажда къуллукъ этендиле. 1941 жылны 7 ноябринде Т-34 танк бла Къызыл майданда болгъан парадха къатышып, андан фронтха кетгендиле. Москваны къоруулагъандыла. Жигитликлери ючюн Къызыл Байракъны эмда Къызыл Жулдузну орденлери бла саугъаланнгандыла.

Залийханланы Магомет.

Атмырзаланы Магомет.

1941 жылда жетинчи ноябрьде Къызыл майданда парадха дагъыда бир **Атмырзаланы Магомет** къатышханды. Ол кёпге дери белгисиз тас болгъаннга саналгъанды. Алай 2005 жылда январьда Кёнделенни администрациясына Ростов областьны Егорлыкский районундан письмо келгенди. Анда «Поиск» деген отряд Калуганы тийрелеринде адам сюекле бла бирге «За отвагу» майдалны да тапханларыны, номери бла ол Атмырзаланы Магометни болгъанын тохташдыргъанларыны юсюнден жазылгъанды.

Эфендиланы Ислам бла **Къулбайланы Ибрагим** да бир экипажда болгъандыла. Ала урушну биринчи кюнлеринде ёлгендиле. Гажонланы Солтан-Хамит а Т-34 танкны командири эди. Сталинград сермеш бошалгъандан сора Курск дугагъа баргъанды. Андан сора андан къагъыт келмегенди.

Гажонланы Солтан-Хамит.

Танк батальонну командири, гвардияны капитаны **Зокаланы Къонакъбий** Украинаны, Польшаны, Чехословакияны жерлеринде сермешгенди фашист аскерле бла. Корсунь-Шевченковск деген жерде душманны уллу аскер къауумун къуршоугъа алыугъа эм ууатыугъа къатышханды. Батырлыгъы ючюн Къызыл Жулдузну, Къызыл Байракъны, Ата журт урушну орденлерине тийишли болгъанды.

Тамата лейтенант **Иттийланы Дадаш** танк ротаны командири эди. Къурч машинасын сюрюп Будапештге дери баргъанды. Алайлада сермешледен биринде жаралы болгъанды. Юйюне Къызыл Жулдузну, Ата журт урушну 2-чи даражалы орденлери, «Будапештни алгъаны ючюн» эм кёп башха майдалла бла къайтханды.

Батчаланы Тамбий алгъа танкны марауучусу болгъанды, ызы бла – водитель-механик. Ахыр сермеши Харьковну къатында болгъанды.

Зокаланы Къонакъбий.

Батча улу танкны бир тёбени артында тохтатып, кеслерин алгъа ургъан гитлерчилени алайдан ётдюрмей тургъанды. Немислиле да топла бла аяусуз атхандыла. Топ окъладан бири Батча улуну танкына тийгенди, Тамбий, ауур жаралы болуп, госпитальгъа тюшгенди. Этген жигитлиги ючюн Ата журт урушну биринчи даражалы ордени, «За отвагу» майдал бла саугъаланнганды.

Душманны ууатыугъа уллу къыйын салгъан танк аскерлерибизни сатырларында Т-34 танкланы кёп экипажларында къуллукъ этген жашларыбыз дагъыда болгъандыла, ала Ата журт ючюн арсланлача сермешгендиле.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

Итиниулюк

«Жангы амалланы кийире, сынаубузну, билимибизни да ёсдюре барабыз»

Жаболаны Леуанны къызы Светлана Къабарты-Малкъар къырал университетни медицина факультетин бошагъандан сора билимин ординатурада Татарстанда ёсдюргенди. Анда окъуна илму ишни кьолгъа алып, аспирантурагъа киреди, юйюр да къурайды. Къазанда къырал медицина институтну аспирантурасын бошагъандан сора уа ол окъуу юйде врач кафедраны ассистенти болуп ишлеп башлайды. Республиканы тери-венерология клиника диспансерине башчылыкъ да этеди. 2005 жылда уа Къазанда «Клиника СЛ» кёп профильли араны генеральный директору болады. Ол дерматовенерологду, косметологду.

Жаболаны къызлары РФ-ни Саулукъ сакълау министерствосуну Къазандагъы къырал медицина университетни битеулю гигиена жаны бла кафедрасыны профессоруду. Светлана РФ-ни эмда Татарстан Республиканы сыйлы врачыды, медицина илмуланы докторуду. Ол бюгюн бизни ушакъ нёгерибизди.

Ахыры 3-чю бетдеди.

Айныу

Сезерча тюрлениуле

Къабарты-Малкъарда халкъны жашау жумушларын жалчытыу игилене барады. Анга бу шарт да шагъатлыкъ этеди: былтыр 65 миллиард сом багъасы жумуш тындырылгъанды. Ол а аны аллында жылдан эсе 16 процент чакълы бирге кёпдю.

Халкъны жашау жумушларыны баш тюрлюлерине уа была саналадыла: чач къыркъдырыу, ариулукъну салонлары, техникагъа ремонт этиу, аш-азыкъ бла жалчытыу.

Жумушланы хакъ бла тамамлауда гитче предпринимательлик бла кюрешгенлени юлюшлери 69 процентни тутадыла. Къалгъаны уа тюрлю-тюрлю организациялагъа жетеди, деп билдиргендиле Къабарты-Малкъарны Правительствосунда.

Иги кёрюмдюле

Былтыр Къабарты-Малкъарда 325,6 миллиард сомгъа сатыу-алыу этилгенди. Буруннгу жыл бла тенглешдиргенде, ол 7,2 процентге асламды. Аны иги кесеги неда 50,2 проценти базарлада бла ярмаркалада этилген сатыу-алыугъа жетеди. Кеслери алларына ишлеген биригиуле бла энчи предпринимательле да 49,8 процентни тутадыла.

Сагъынылгъан кезиуде республикада ашсуудан бла тютюнден 16,6 миллиард сом, производстволу товарладан 165 миллиард сом багъасы сатылгъанды. Алай бла эки къауумдан да 5 эмда 9,4 процент ёсюм барды.

Къошумчулукъ
Жерчиликде урунпганла чырмалмазча
2 бет

Сагъышла
Халкъны эслилиги аны адет-тёресиндеди
3 бет

Фестиваль
Шуёхлукъну кючлеген байрам
3 бет

Жоралау
Ёттюрлени тау тыймаз
4 бет

Биз биргебиз
Аламат кёрмюч, жыр-тепсеу да
4 бет

Уллайгъанланы жашауларын ырахатлы этиуню мадарлары сюзюлгендиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Къырал учреждениялa бла бирге энчи иели 4 организация бла коммерциялы болмагъан 3 учреждение кюрешедиле бу жумушла бла. «Орта эсеп бла жылны ичинде социал жумушланы толтургъан организация 40 минг инсанны излемлерин жалчытады. Стационаргъа жатдырыргъа, неда абадан жашагъан жерге барып, анда излемлерин толтурургъа очередь жокъду»,-дегенди министр.

Тогъузаланы Тахир абаданланы жумушларын юйде толтурууну юсюнден да билдиргенди. Ол айтханыча, бу амалгъа сурам бютюнда уллуду, экономика жаны бла да ол файдалыды. Ол себепден республикада халкъны жумушларын юйде толтуруу жаны бла 37 бёлюм барды. Аланы ишчилери кеслерини кереклерине къараялмагъан абаданлагъа, сакъатлагъа юйлеринде болушадыла, аланы медицина, социал, психология эм башха излемлерин толтурадыла. Бюгюнлюкде уа быллай себеплик 4,5 минг абаданнга бла сакъатха этиледи.

2023 жылдан бери «Демография» миллет проектни «Тамата тёлю» федерал программасыны чеклеринде регионда сынау халда абаданланы бла сакъатланы жумушларын узакъ болжалгъа толтурууну системасы сингдириледи. 2024 жылда бу жумушлагъа 61 миллион сом къоратылгъанды.

- Былтыр программагъа 217 инсан киргендиле. Быллай болушлукъ керек болгъанланы ачыкълау жумушла толтурулгъандыла. Ол санда энчи аскер операциягъа къатышханланы арасында да. Алай бла энчи аскер операциягъа къатышхан эки инсанны жумушларын толтурургъа кереклиси ачыкъланнганды, алагъа битеу тийишли болушлукъ хакъсыз берилгенди,-деп билдиргенди докладчы.

Былтыр сынау проект Нальчикде, Прохладныйде эмда Терк, Басхан, Май районлада бардырылгъанды, быйыл алагъа Черек район да къошулгъанды. Битеу да бирге программагъа 50 жумуш киреди, хар инсанны излемлери эсге алыныр, энчи программала хазырланадыла.

- Проектни жашауда бардырыугъа къатышхан ишчилерибизни билимлери ёсдюрюлгенди. Былтыр «Къаргъа болушлукъчу» программаны чеклеринде 55 адам окъутулгъанды. «Иш бла жалчытыугъа себеплик» программагъа кёре уа халкъны иш бла жалчытыу араланы болушлугъу бла 15 инсан билим алгъандыла,-дегенди министр эмда асламында бу иш бла абаданланы жууукълары кюрешгенлерин белгилегенди.

Районлада «Къарачуну школлары» да къуралгъандыла. Былтыр алада абаданланы излемлерин жалчытыуну энчиликлерине 94 адам окъутулгъанды.

Тогъузаланы Тахир сакъат сабийле ёсген юйюрлеге болушлукъ къалай къуралгъаныны юсюнден да билдиргенди. Сёз саулукъларына кёре чекленнген онглары болгъан инсанланы жумушларын толтурууну юсюнден да баргъанды. Ол айтханыча, битеу районлада «Мобил бригадала» къуралгъандыла. Алай бла узакъ элледе жашагъан инсанлагъа болушлукъну игилендирирге онг болгъанды. Былтыр бригадаланы къуллукъчулары 4,2 минг инсаннга болушхандыла. Аланы излемлерин жалчытып, жашагъан жерлерине 1280 кере баргъандыла. Асламында уа медицина учреждениялагъа ашыргъандыла.

Нальчикде бла Прохладныйде саулукъларына кёре чекленнген онглары болгъан инсанланы жашауларын женгиллетир мурат бла «Социал такси» къуралгъанды. Районлада реабилитация техниканы алып, болжаллы халда хайырланырча онгла да бардыла. Былтыр аланы жумушлары бла 192 инсан хайырланнганды.

Жыйылыуда «Гериатрия араны» башчысы **Руслан Хаджимуков**, Халкъны социал жумушларын жалчытыу араны Прохладныйде бла Элбрус районлада бёлюмлерини башчыларыны орунбасарлары **Надежда Сасикова** бла **Этезланы Мажид**, Нальчикде Абаданлагъа бла сакъатлагъа интернатны башчысы Беслан Бифов сёлешгендиле.

Ала учреждениялa тамамлагъан жумушланы, энчи аскер операциягъа къатышханлагъа этилген себепликни, кадрланы хазырлауну, интернатлада тургъанланы къоркъуусузлукъларын жалчытыуну юслеринден айтхандыла. Надежда Сасикова уа социал учреждениялада кечиннген абаданланы кёбюсюн жууукълары къоюп кетгенлерине жарсыгъанды.

Докладчылагъа соруула кёп болгъандыла. Депутатла араланы мекямларын кенгертип, алада тургъанлагъа ахшы болумла къураууну юсюнден айтхандыла. Дагъыда юйюрле бла психология иш бардырып, абадан жууукълары ючюн жууаплылыкъны ангылатыуну юсюнден да баргъанды сёз.

Ахырында Татьяна Егорова ушакъны магъаналылыгъына, ол артыкъда кенг болгъанына эс буруп, аны жамауатны къатышыуу бла энтта сюзерге башламчылыкъ этгенди.

Жыйылыу жууаплы органлагъа эсгертиулени къабыл кёрюу бла бошалгъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жыйылыу

Ал жанында – ишсизлени санын азайтыу

КъМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хубиев** социал-урунуу халланы тийишдириу жаны бла юч жанлы комиссияны кенгешин бардыргъанды. Анга республиканы Правительствосуну, Профсоюзланы федерациясыны, министерстволаны эмда ведомстволаны келечилери да къатышхандыла, деп айтылады Правительствону сайтында.

Жыйылыуда урунуу рыногунда эмда иш бла жалчытыуда болумланы, производстволада адам ачыгъан жаны бла сорууланы, быйыл сабийлеге жай кезиуде саулукъландырыу ишни бардырыуну юсюнден сёлешгендиле. Дагъыда окъуй тургъанлагъа предприятиялада сынам халда ишлерге онг бериу, насийхатчылыкъ тёрени айнытыу темаланы сюзгендиле, келир жылда тыш къыралладан Къабарты-Малкъаргъа келип ишлерге боллукъ инсанланы мардасын да тохташдыргъандыла.

Республиканы урунуу эмда социал къоруулау министрини орунбасары **Елена Романова** айтханнга кёре, урунуу рынокда эсепге тюшген ишсиз тургъанланы саны арт кезиуледе бек азды. Ол белгилегенича, иш бла жалчытхан учреждениялагъа былтыр 6,5 минг инсан баргъанды, аладан 2,1 мингине урунурча жерле табылгъандыла.

Производстволада адам ачыгъан дегенни юсюнден айтханда, КъМР-де Урунуу инспекцияны башчысыны къуллугъун толтургъан **Хамид Пшуков** бу сферада къоркъуусузлукъну кючлендириуге, ол жаны бла жангы стандартланы кийириуге уллу эс бурургъа кереклисин чертгенди. Ол а, айтханына кёре, иш бла жалчытханланы борчларыды.

Былтыр Къабарты-Малкъарда ишлерге (виза изленмеген) тыш къыралладан 5081 инсан келген эди. Виза керек болгъан къыралладан а 79 адам бар эди да, жылны ахырына аланы саны 31 болгъанды.

Кенгешни ахырында Марат Хубиев республикада предприятияланы бла вузланы бирге тири ишлерге чакъыргъанды, билимли специалистле келирча тап онгла къураргъа кереклисин да чертгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Къошумчулукъ

Жерчиликде урунннганла чырмалмазча

Жерчиликде урунннганла жаз башы сабан ишлени болжалдан кеч къалмай тамамлар ючюн Россельхозбанкны Къабарты-Малкъарда бёлюмю (РСХБ) алагъа учуз кредитле берирге хазырды. Аны кёбюсюнде орта эм гитче эл мюлкле хайырланадыла. Аллай кредитле кимлеге эмда къалай берилгенлерини юсюнден Россельхозбанкны республикада бёлюмюню таматасы Алим Сокуров толуракъ айтханды.

– Алим Олегович, быйыл агропромышленный комплексде урунннганлагъа кредитле бериу жаны бла болум къалайды?

– Бюгюнлюкде РФ-ни Правительствосуну бла Эл мюлк министерствосуну жерчиликде урунннганлагъа учуз кредитле бериу программалары ишлейди. Ол да бошдан тюйюлдю: АПК тюрлю-тюрлю продукция бла ич рынокну толтурады эмда къыралны аш-азыкъ жаны бла къоркъуусузлугъун да жалчытады. Агропромышленный комплексни айнытыу регионну эм къыралны да экономикасын байыкъландырыугъа уллу къошумчулукъду.

Банкны жанындан орта эм гитче бизнесге тутхучлукъ этиу не заманда да къыйматлыгъа саналгъанды. Бусагъатда ёнкючге ахча уллу ставка бла берилгенине да къарамай, республиканы фермерлерине мюклерин айнытыргъа къолубуздан келгенича болушургъа кюрешебиз.

Эсге сала айтсакъ, Россельхозбанк республиканы аграрчылары бла ишлегенли 24 жыл болады. Саулай къыралны алып айтханда уа, ол жаланда бир жылгъа кемди.

– Былтыр кредитлени кёп адам алып хайырланнганмыды?

– Хау, буруннгу жыл бла тенглешдиргенде, былтыр кредит алгъанланы саны 36 процентге ёсгенди. Аланы иги кесеги жерчиликде урунннганладыла. Бюгюнлюкде аллайланы саны 21,5 процентге кёбейгенди. Учуз кредит алгъанланы къауумунда да 20 поцентге ёсюм эсленеди. Орта эсеп бла алгъанда, къыралда кёрюмдю 27,4 процентде сакъланады. Саулай алып айтханда, былтыр банк АПК бёлюмге берген кредитлени ёлчеми 2,05 триллион сомгъа жетгенди. Аны ючден бири, неда 717,4 миллиард сом, ёнкючню учуз ставка бла алгъанлагъа жетеди.

– Жерчиликде урунннганла кёбюсюнде ёнкючню неге хайырланадыла?

– Кёбюсюнде кезиулю сабан ишлени тамамларгъа аладыла. Инвестицияланы юсюнден айтханда уа, аланы иги кесеги терек бахчала къураргъа берилгенди. Аны себепли банкны кредит бохчасыны асламысы терек бахчала бла кёгетле сакъланнган жерле ишлегенлеге жетеди.

Бусагъатда Чегем районда 153 гектарда терек бахча къураргъа болушханбыз. Жуукъ заманда Басхан районда да «Жашил алма» биригиуге 120 гектарда 435 минг терек орнатыргъа онг тапдырлыкъбыз. Кюз артында мында тирлик жыяргъа 230 адам къатышырыкъды. Ол да районнга иш бла жалчытыуда ахшы къошумчулукъду.

– Сабанчыла уа ёнкючню къачан алсала игиди?

– Мюлкледе жаз башы сабан ишлеге хазырланып башлагъандыла. Сынамлы предпринимательле аны къайгъысын декабрьде окъуна этип тебирейдиле. Агротехника ишле кезиуюнде кеч къалмай тамамланыргъа керекдиле. Ол себепден урлукъдан, семиртгичден эм химикатладан алгъадан окъуна къыстырыкъ этип къоядыла. Аны бла бирге, энчи техникалары жетмесе, ортакъгъа алырча келишимле этедиле. Къоранчларын жабаргъа да кредит алмай болмайдыла. Аны юсюнден да алгъадан билдириледи.

Быйыл аллай он тилекге къаралгъанды. Ала къабыл этилселе, энчи тизмеге кийирилликдиле эм учуз кредитле берир ючюн Эл мюлк министерствогъа жиберликбиз. Саулай алып айтханда, быйыл кезиулю сабан ишлеге 240 миллион сомгъа учуз кредитле алыргъа тилекле берилгендиле. Болсада ёнкюч алама дегенннге энтта да заман барды.

– Быйыл жерчиликде урунннганлагъа кредит къаллай ставка бла бериледи?

– Бу жаны бла учуз инвестициялы ёнкючлени къайтарыуну программасы ишлейди. Анга кёре Эл мюлк министерство ёнкючню Россейни Банкыны ставкасыны бир кесегине (андан 50 неда 30 процентине) эки процент къошуп, аллай бирин жабады. Фермерлени юсюнден айтханда уа, алагъа эм аз ставка (8,3 процент) хайырланырча этилгенди.

Эсге сала айтсакъ, аграрчыланы учуз ёнкюч бла жалчытыуну программасы 2017 жылдан бери ишлейди. Аны чеклеринде эл мюлк производительле кредитни эки неда онбеш жылгъа учуз ставка бла алаллыкъдыла.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман хазырлагъанды.

21 февраль – Ана тиллени халкъла аралы кюню

Ёсюп келгенлени юйретиуде биригирге тийишлиди

Ёз тилибизни болуму, жаш тёлюбюзню анга тюшюндюрюу, аны багъаларгъа юйретиу бюгюнлюкде кёплени сагъайтады. Биз ёсюп келгенлерибиз «ана тил» деген ангыламны не болгъанын иги ангылаялмагъанларын, сёлеше, окъуй туруп да, анда сёз нени юсюнден баргъанын билалмагъанларын кёре келебиз, жарсыугъа.

Къайсы халкъны да ана тили сакъланыр эмда айныр ючюн а сабийле – ёсюп келген тёлю – аны бла тийишли даражада хайырланыргъа кереклиси белгили шартды. Аны алайлыгъын алимле жаланда бюгюн чертмейдиле. Ала: «Къайсы этносну да ёз тили тийишли даражада хайырланнганнга саналыр ючюн, аны сабийлери кеслерича эркин сёлеширге керекдиле»,-деп белгилейдиле.

Ёсюп келген тёлюбюз тауча сёлеширлерине, анга юйренирлерине, айхай да, устазларыбыз къошхан юлюш энчиди. Ала бу жаны бла кёллерин салып ишлей, республикадан тышында да хунерлерин ачыкълагъанлары бла бирге, бизни, малкъарлыланы, ким болгъанларын бирси халкълагъа да белгили этедиле. Ала, тюрлю-тюрлю эришиулеге къатыша, анда жетишимлери бла да къууандырадыла. Барысыны атларын белгилеп къоялмасакъ да, былайда Ёзденланы Мадинаны (бюгюнлюкде Нартанда интернатны завучуду), Тёппеланы Ханифаны (2-чи номерли лицей), Къонакъланы Любаны (1-чи номерли гимназия), Къулийланы Мадинаны (Быллым), дагъыда кёплени атларын айтыргъа боллукъбуз.

Ишни юсю бла мектепледе баргъан эришиулеге, фестивальлагъа къатышыргъа да тюшеди. Юлгюге «Ана тилим – жанымтиним, мени дуниям!» деген фестивальны алсакъ, анга устазларыбыз къалай кёллери бла хазырланадыла. Жаланда ала кеслери угъай, саулай элле бла окъуна. Былайда уа Огъары Малкъардан Тетууланы Мадинаны, Звёздныйден Жазаланы Эльмираны, Булунгудан Сарбашланы Маринаны, Кёнделенден Газаланы Аслижанны, Жанхотиядан Жаппуланы Зухураны бла Анжеланы, дагъыда кёп башхаланы атларын сагъынаргъа тийишлиди. Аллай устазларыбыз бар къадарда тилибиз окъутулуруна, сабийлеге аны, адет-тёрелерибизни, тарыхыбызны юслеринден да айтылырына ишексизбиз.

Сёз ючюн, Тетууланы Мадинаны окъуучуларына от жагъадагъы сынжырны, Жаппуланы Анжеланы изеуню, Сарбашланы Маринаны киеу аякъны юслеринден айтхан хапарлары жаланда алагъа угъай, къонакълагъа да сейир эдиле. Аны себепли малкъар тилни устазлары сабийлени жаланда жазыу иш неда адабият чыгъармала бла ишлетип къоймай, окъуучуланы тарыхыбыз, эрттегили затларыбыз бла да шагъырейлендирип, миллетни энчилиги, кесилиги сакъланырына къайгъыргъанларын айталлыкъбыз.

Алай эсе да, жарсыуубузну юсюнден да ачыкъ айтыргъа излейбиз. Кертиди, устаз сабийге къыйын салгъаны, ол аны юйретгени кёзге тууради, алай а юйюрледе тилибизге юйретиу да иги да «акъсагъаны» эсленмей къалмайды. Сабийле назмуну окъуй туруп, энди уа мынга бир иги тынгылар эдим десенг, жарсыугъа, ол чыгъарманы ич магъанасын, анда хапар нени юсюнден болгъанын иги ангыламагъанын кёрсенг а, айхай да, жарсыйса. Быллай юлгюле уа жаланда бирчик тюйюлдюле.

Бардыла, шукур, бек иги окъугъан жашчыкъла бла къызчыкъла, алай а, саулай да сабийлени санын алып къарасакъ, ала азлыкъ этедиле. Аны себепли уа былайда юйюрледе юйретиуню юсюнден, анга къайгъырыргъа кереклисин айтырча болуп къалабыз.

«Сабий садха баргъынчы, иги биле эди тилибизни»,-дейдиле кёбюсю. Кертиди, садикледе ана тилге заман аз бериледи, мектепледе да алай. Хау, биз барыбыз да сюерик эдик малкъарча да орусча окъутханлары тенгли бир окъутсала. Алай эсе да, юйюбюзде ёсдюргенлерибизни ана тилибизде юйретмезча бизге биреу да чек салмайды. Ол барыбызны да кесибизден къалады.

Бир кюн устазладан бири бла хапарлашабыз да, ол а быйыл келген окъуучулары «ал», «олтур», «кел», «айт» дегенча сёзлени окъуна билмегенлерин, ала бла ишлеген тынч болмагъанын айтханды. Биз ёсюп келгенлени юйде сёлеширге юйретмей, устазладан хар нени да даулап турсакъ, ол а тюзмюдю?!

Дерсликле къыйын жазылгъандыла, деп тарыкъгъанла да аз тюйюлдюле. Аны юсюнден да жыйылыулада да эшите турургъа тюшеди. Аны бла байламлы: «Сабийлеге ангылаталмай эсе, устаз кеси да юйренирге, билим даражасын ёсдюрюрге тийишлиди»,-деген оюм да айтылыучуду. Кертиди, къайда да, къалайда да излеген адам сылтауну да табады. Алай а, билирге сюйген да, талпынса, юйренир жолну тапмай да къалмайды.

Аны ючюн а биз, эм алгъа, сёлешиу тилибизни сакъларгъа эмда аны айнытыргъа борчлубуз. Бу жумушну уа жамауат барыбыз да бирден къолгъа алыргъа тийишлибиз. Нек дегенде бизни да сабийликден тил тас болса, миллет да жокъ болады, деп юйрете келгендиле.

Сёз ючюн, алимле бюгюнлюкде жаланда 29 келечиси болгъан бир халкъны, ала аз эселе да, тиллери, кеслери да этносча сакъланнганнга санайдыла. Нек дегенде ала барысы да ёз тиллеринде шатык сёлешедиле эмда анга ёсдюргенлерин да юйретедиле. Дагъыда ала (алимле) 50 мингден аслам адамы болгъан башха миллетни уа кеслерин, тиллерин да жокъгъа санайдыла. Нек десек, аладан бирчиги окъуна ана тилин билмейди, ала аны барысы да унутупдула.

Билгенибизча, тили жокъ болгъанны уа тырыхы, маданияты, адет-тёрелери да тас боладыла. Малкъар тилни юсюнден а тюрколог Александр Боровков: «Тюрк халкъланы тарыхларын билирге излеген инсан, эм алгъа, къарачай-малкъар тилге юйренсин. Бек эрттегили тиллени тинтирге окъуна ол алимлеге да аламат «ачхычды»,-деп чертгенди. Тилибиз бек эрттегили болгъанын, ол тазалай сакъланып келгенин Лев Гумилёвча билимли адамла да белгилегендиле.

Алай эсе да, бюгюнлюкде тилибизни къырал даражасы болгъанлыкъгъа да, тауча сёлеширге, аны билирге, ачыгъын айтайыкъ, артыкъ излемегенлени кёребиз. Айхай да, белгилей келгенибизча, эм алгъа, хар барибиз бу жумушну юйюрледен, ызы бла садикледен, мектепледен башласакъ, ахшы эди. Жазмабыз, китапларыбыз болмагъан заманлада да халкъ кесини тилин сакълай билгенди. Ол угъай эсенг, алимлерибизни, журналистлерибизни, саулай да жамауатны хайыры бла айныгъан да этгенди. Сёз ючюн, алай кёп тюрк миллетни жокъду кеслерини ангылатма сёзлюклери. Кёп болмай басмаланнган «Русско-карачаево-балкарский словарь» атлы сёзлюкню биринчи китабы да бизни кёллендиргенди.

Быллай китапларыбыз да бола туруп, бюгюнлюкде сёлешиу тилибиз бютюн сакълыкъны излейди. Аны ючюн а бизни баш борчубуз – ёсюп келгенлеге «ана тил» деген ангылам бла бирге анда сёлеширге да юйретиудю. Ызыбыздан келгенлени алларында тилибизни, тёрелерибизни сакъланыулары ючюн жууаплыбыз.

Ала барыбызгъа да керти байлыкъ болгъанларын унутмай, таулу юйюрледе аммала бла аппала бешик жырланы, жомакъланы туудукълагъа ёз тилибизде айтсала, хал да бир кесек тюрленир эди. Не десек да, сабий юйде нени кёрсе, эшитсе, аны ызлайды. Алайды да, ана тилге юйретиуню зыгытлары эм алгъа юйюрде чагъадыла.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Къармашыулукъ

Къаллай кюнде да жолгъа чыгъады

Холамханланы Юсюп Нальчик-Бызынгы рейс автобусда 2008 жылда ишлеп башлагъанды. Ары дери уа Прохладна районну Виноградное элинде, Османланы Керим башчылыкъ этген мюлкде жюк ташыгъан машинада кёп жолланы къыдыргъанды.

Сынаулу шофёр бла бирге Асланби Кумышев бла Чочайланы Баразби ишлейдиле.

Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Жер-жерледен

Суу бла жалчытыу игиленирикди

Басхан районда къауум суу ызланы къурулушу андан ары барады. Бу бек уллу проектди, аны чеклеринде кёп мадар этилликди. Бюгюнлюкге уа Заюково, Исламей эм Атажукино элледе таза суу жыйыллыкъ жети орун ишленнгенди. Аланы юсюне энтта да бешиси болургъа керекди да, ючюсюнде къурулуш барады, къалгъан экисин къураргъа уа жууукъ кезиуде къолгъа аллыкъдыла. Аны бла бирге быргъыладан да 25,6 километрин орнатып чыкъгъандыла.

Бу объектни къурулушу «Шимал Кавказ федерал округну айнытыу» программаны хайырындан бардырылады. Хар нени да келир жылны ахырына бошаргъа умут барды. Проект тамам этилсе, таза сууну къадар электрокюч кюйдюрген бир ненча къуюдан алыуну къоярыкъдыла, Басхан шахарны эмда аны тёгерегинде эллени аны бла жалчытыу да игиленирикди.

Прохладнада – кийимле тикген фабрика

Аскер кийимле тикген жангы предприятияны Прохладный шахарда къураргъа дейдиле, анда битеу да тёрт жюз адам ишлерикди. Бу проектни «Воентекстильпром» компания тамамлайды. Жангы производствону да ала эски заводладан бирини ичинде ачаргъа умутлудула. Шёндю аны хазырлай турадыла, ызы бла оборудованияны да орнатырыкъдыла.

Прохладный шахар округну башчысыны къуллугъун толтургъан Кирилл Кожухов айтханнга кёре, предприятие ишлеп башласа, ол а быйылны экинчи жарымына тюшеди, шахарда промышленность жаны бла онгла, экономика да игирек боллукъдула.

Эсге сала айтсакъ, «Воентекстильпромну» бизни республикада тёртюнчю производствосу боллукъду ол. Ары дери Нальчикде, Басхан шахарда эмда Къашхатауда бёлюмлери ачылгъандыла, аланы барында да минг чакълы адам урунады.

Уллу самолётла къоналлыкъдыла

Росавиация оноу этип, Нальчикни аэропорту Airbus A321, Boeing 737-900, Boeing 757-200 дегенча аллай уллу самолётланы алыргъа боллукъду энди. Компанияны башчысы Сергей Айнетдинов айтханнга кёре, аны хайырындан быллай транспортну асламыракъ адам хайырланырыкъды, жюкле ташыу ёсерикди, бизден а самолётла бютюнда кёп жерлеге учарыкъдыла.

Сагъынылгъан самолётла жууукъ эмда орта узакълыкъгъа учадыла, бир кереге 177-236 адам аладыла. Буруннгу жыл бла тенглешдиргенде, былтыр шахарны аэропортун 20 процентге кёп (167 минг адам) хайырланнганды, бу оноуну хайырындан аланы санына энтта да къошулургъа боллугъу баямды.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Саулукъ

Гитче саусузлагъа таплыкъгъа

Нальчикде Шогенов атлы орамда Сабий поликлиника тынгылы ремонтдан сора омакъ эмда шёндюгю мардалагъа келиширча болгъанды. Тапландырыу ишле «Узакъ ёмюрлю эм тири жашау бардырыу» миллет проектге кирген «Саулукъ сакълауну биринчи болушлукъ берген бёлюмюн жангыртыу» регион программагъа кёре бардырылгъандыла.

Мекямны жылытыучу системасы, терезелери, эшиклери, суу быргъылары, поллары алышындырылгъандыла, от тюшгенни билдирирча мадарла да этилгендиле. Ол жангыртылгъандан сора «аяулу поликлиника» амал бла ишлейди. Аны баш магъанасы – адамлагъа тап онгла къураргъады. Сёз ючюн, специалистлени къыйналмай табарча, жукъгъан ауруулары болгъанла башхалагъа къатышмазча, кёп сакъларгъа тюшмезча эм башха мадарла да этилгендиле.

Стационарны ичи омакъ, жарыкъ эм жылы болгъанды. Мебель, башха керекли оборудование да жерлерине тапдырылгъандыла. Иги болум къуралгъаны бла бирге,врачладан да келгенлеге жарыкъ бетден тюбей билиу эм иш кёллюлюк изленедиле.

Ичи – жылы, тышы айбат болурча

Республиканы бийик медицина технологияла арасыны реанимация бёлюмюню тыш къабыргъаларын жангыртыу ишле кёп болмай башланнгандыла. Къурулушчула аны юч корпусуну да башларында къанжалларын алышып бошагъандыла, биринде уа жангы терезеле салып тебирегендиле.

Бусагъатда тыш къабыргъаларын жылыуну сакълагъан мамукъ бла жасап бошап, омакъ, темир къанжалла бла тышлап башлагъандыла. Ала, мекямгъа айбатлыкъ къошханларындан сора да, суудан, сууукъдан да аламат сакъларыкъдыла. Ол жумуш спонсорла берген ахчагъа тамамланнганын да энчи белгилеп айтырчады.

«Жюрек-къан тамырла бла байламлы ауруулагъа къажау туруу» программаны чеклеринде диагностика оборудование да жангыртылгъанды. Ол санда эксперт класслы компьютер томограф эм жангы излемлеге келишген ангиограф да алыннгандыла.

Сагъынылгъан оборудование жюрекни бла къан тамырланы тынгылы тинтирге эм аурууну энди башлана тургъан кезиуюнде тохташдырыргъа болушурукъду.

«Жангы амалланы кийире, сынаулубузну, билимибизни да ёсдюре барабыз»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

- Светлана, сен башчылыкъ этген «Клиника СЛ» бу кюнледе кесини жыйырмажыллыгъын белгилегенди. Сёзсюз, 20 жыл ол аз да тюйюлдю медицина учреждениягъа. Сен а косметологиягъа къалай келгенсе, бу иш бла къалай кюрешип башлагъанса?

- Бу ишни 1993 жылда къолгъа алгъанма, Татарстанда инъекциялы эмда лазер амалны хайырланып башлагъан биринчи эдим. Сёз ючюн, гиалурон кислота бла контур пластиканы битеу дунияда да 1997 жылда хайырланып башлагъандыла, ма ол заманда ол инъекцияланы Къазанда да этип башларгъа сюе эдим. Бетни, этни да жаш этиу жаны бла амалланы хайырланыр ючюн, 1995 жылда энчи программаны ётеме.

Алай бла 2005 жылда, эрттеден бери этген муратымы толтуруп, «Клиника «Молодости и Красоты» деген ат бла клиниканы ачханма. Бюгюнлюкде атына «Клиника СЛ» деп атагъанма, ол кёп жаны бла ишлеген медицина арады, хар зат да медицина косметологиядан эмда дерматологиядан башланнган эди.

- Биринчи заманда къаллай чырмаулагъа тюберге тюшгенди?

- Кюннге онеки-онтёрт сагъат ишлеп тургъанма, ишлейбиз деп келген адамла бла да къыйналыргъа тюшгенди, косметолог-медикле хазна жокъ эдиле, деп таукел айтыргъа боллукъма. Медицина вузланы бошап чыкъгъанланы юйретирге тюшгенди. Алай бла косметологланы юйретиуню школу да къуралады. Татарстанда бюгюнлюкде ишлеген жетишимли врач-косметологла билимлерин, сынауларын да бизни школда алгъандыла, деп таукел айтыргъа боллукъма.

Россейли медицина косметология да бизден башланнганды. Кюнден кюннге, жангы технологияланы кийире, кёп затха тыш къыраллыладан да юйреннгенбиз, билимибизни ёсдюре барабыз.

- Кадрла бла къыйыныракъ эди алгъын кезиуледе дегенсе. Бюгюнлюкде уа, жылла озгъандан сора, ишигизде специалистлени усталыкъларына не айтыргъа боллукъса?

- Шёдюгю врач къаллай ызгъа да кириширге боллукъду, алай ол затны осал жаны да барды: бусагъатда врачлагъа кёп информация бериледи, аны барын да билип чыкъгъан а тынч тюйюлдю. Андан да къыйыны уа сынау жыйышдырыуду, ол а, белгилисича, кеси аллына келип къалмайды, практика эмда заман керекдиле. Кёпле женгил жолну сайлайдыла, ишни толусунлай эбин, амалын билирге артыкъ сюймейдиле, ол затла уа медицинаны, анга косметологияны да къошуп, коммерциялы этеди. Бусагъатда сурам уллу болгъан жумушлагъа жанларын атхан «специалистле» бир да болмагъанча кёпдюле, аланы иги кесегини медицина билими окъуна жокъду, болсада ала кеслери да ангыламагъан курсланы бошап, энди мен устама деп, ахча этер ючюн, не затдан да артха турмайдыла.

- Сизден болушлукъ излеп келген адамланы къайгъы этдирген затларыны юсюнден сёлешейик. Шёндюгю косметологияда къаллай жумушланы тындырасыз?

- Лазер эм аппарат косметологияда биз биринчилебиз: шахаргъа биринчиле болуп келтиргенбиз 9 лазер аппаратланы тюрлюлерин да, ала бары да дунияда алчыладыла. Башха аппаратларыбыз да алай. «Терини паспортун» къурагъанбыз, ол адамны терисинде жангы жаратылгъан затланы эслерге болушады, тиширыулагъа саулукъларын жаны бла жашау болумларын игилендириуню амалын ачханбыз. Урологияда лазер кесиуню да этебиз. Дагъыда аллай маталлы кёп жумушланы тындырабыз.

- Энчи иели медицина ол асламында хуржуннга ахча ишлеудю деген оюм жюрюйдю. Сен анга къалай къарайса, энчи клиникада ишлеген врач ол коммерсантмыды неда доктормуду?

- Компаниягъа аманны андан къысталгъан ишчиле айтадыла деген сёз жюрюйдю. Ол затда кертилик да барды. Жыйырма жылны ичинде бизге да бир ненча адамны ишден эркин этерге тюшгенди, башхалары да кеслери кетгендиле. Ол болум мында болгъан халгъа бюсюремеу неда ишлерге усталыгъы жетишмей кетгени, бир-бирледе уа кесине чексиз асыры бек ийнанып туруу бла байламлыды.

Профессионал низам бютюнда бек врачлагъа къаты сурамды. Врач билимин дайым да ёсдюрюп турмаса, технология оборудованиягъа ие кёзден къарамаса, адамны саулугъуна заран келтирирге боллукъ халатла жиберсе, ишине жангы амалланы кийирип турса, ол врач болмайды. Врач жаланда анга тап заманда ишлеу бла да чекленип къалыргъа боллукъ тюйюлдю, алай болмай эсе уа, ол тюз усталыкъ сайламагъанды. Аллай болумда кеси кесине ол врач болмагъанын женгдирирге керекди. Ол медик-коммерсант болургъа болур, врач а – угъай.

Мени бу кёз къарамыма сохталарым, «Клиника СЛ» арабызда ишлегенле да тюшюнедиле эмда тюшюннгендиле. Аны себепли мында ишлегенлени билимлери, даражалары да бийикдеди.

- Биринчи заманда клиника жаланда косметология жаны бла ишлерге деп ачылгъан эди. Алай бюгюнлюкде «СЛ» кёп жанлы ишлеген медицина учреждениядыды. Ол не бла байламлыды?

- Аны биринчи сылтауу медицина болушлукъ этиуню бютюн игилендириу бла байламлыды. Башлагъан заманыбызда бир-бир саусузларыбызны башха клиникалагъа жиберирге тюше эди, ол а алагъа артыкъ тап тюйюл эди. Биз да пациентлерибизге не жаны бла да кесибиз багъаргъа, къараргъа ыразы эдик. Алай бла къошакъ болушлукъ этиуню да айнытыргъа тюшгенди. Гитче клиникадан кёп жаны бла ишлеген ара къуралгъанды, мында онбеш ызда медицина болушлукъ этиледи, кюндюзгю стационар да ишлейди. Алай бла кюн сайын адамладан аслам бюсюреуле алабыз. Ол а бизге бек багъалы шартды.

- Жыйырма жылны ичинде сизден болушлукъ излеп келген адамла тюрленнгенмидиле?

- Бу соруууннга жууап берген къыйынды, саусузгъа не заманда да болушлукъ эмда ариу кёзден къарау изленеди. Адамла уа, керти да, тюрленнгендиле, ала кёп затны сурайдыла, бирде ауазларын да кётюрюп. Ма аны ючюн бизни врачла, усталыкъгъа юйреннгенден сора да, адамла бла сёлеше билирге да керекдиле.

Врач да адамды, аны да кесини къылыгъы болургъа боллукъду. Бирбирледе мында ишлегенлеге жаным окъуна аруйду, келген адамла кеслери терс бола тургъанлай, специалистилени терслерге кюрешселе. Насыпха, бизни ишибизде ыразы болгъан адамла аслам тюбейдиле. Врачланы да аяргъа керекди, биз аланы даражаларын тюшюрсек, ол бизни ишибизде кесин билдирмегенлей амалы жокъду.

- Энчи иели медицинаны болуму келир заманда къаллайды?

- Мен билгич тюйюлме, алай келир заманда уллу клиникала гитчелени жокъ этерик болурла. Адамла да учузлукъну угъай, усталыкъны сайларла, хар неси да тап болгъан клиникагъа барырла деп ийнанырыгъым келеди.

- Башха жерледе, сёз ючюн, Къабарты-Малкъарда клиниканы филиалын ачаргъа демеймисе?

- Бизге кёпле сёлешедиле. Мен алыкъа ыразылыгъымы кишиге да бермегенме, нек дегенде айныргъа, алгъа барыргъа, алыкъа мында да кёп ишни тамамларгъа керекди. Бир ишни къолгъа алгъан эсенг, аны тынгылы этерге борчлуса. Бизни чакъырыуубуз болгъан онгладан бек игисин сайла деп алайды. Ма аны ючюн эксперт косметология, акъыллы дерматология, кёз къарамлы гинекология, таукел урология, хайырлы технология, жюрекден баргъан кардиология, технологиялы пластика хирургия, къулакъ, бурун, тамакъ ауруланы тынгылы багъыу – битеу ол затланы къолгъа алгъанбыз.

Ушакъны **ХОЛАЛАНЫ Марзият** бардыргъанды.

Басмаланнган материалны ызындан

«Жаш тёлюбюзню тамблагъа кёллендирирге керекбиз»

«Заман» газетни 25 январьда чыкъгъан номеринде Локияланы Жаухарны «Жаш тёлюню юйюрленирге кёллендириу нек къалгъанды?» деген ат бла басмаланнган статьясын окъугъандан сора Баразланы Темир-Булат да кесини оюмларын билдирирге излегенди.

«Бюгюнлюкде миллетни бек уллу жарсыуларындан бири жаш-тёлю заманында юйдегили болмагъаныды. Ол мени да акъылымдан кетмейди, хар заманда да жюрегими къыйнагъанлай турады. Бу жумушну къалай тамамларгъа, не амал этерге боллугъун толу ангылаялмайма. Кесигиз кёргенликден, аллыбызда юйдегили болмагъан талай жаш бла къыз бардыла. Тюрлю-тюрлю къууумлада суу суратлача ариу къызларыбызны кёрсем: «Къайдадыла жигит жашларыбыз?» - деген соруу келеди акъылыма.

Бюгюн этиллик жумушубузну артха сала, кеч бола турабыз. Быллай болум миллетни тамбласын акъсатырыгъы баямды. Нек ашыкъмайдыла ата-анала балаларын заманында юйлендирирге? Бу соруланы жууапларын мен саулайда миллетден сакълайма. Мадар этсенг, къадар этерме, дейди Аллах да. Жашау къысхарып, магъанасын тас этип баргъаннга ушайды. Болсада жаш тёлюбюз юйюр къураргъа ашыкъмайдыла, тюрлю-тюрлю сылтаула табып, ол жумушну болжалгъа саладыла. Жашау нёгер сайлауда, кесим излегенни табалмасам, кесимлей да жашарма, дегенле да бардыла.

Башында сагъынылгъан статьяда айтылгъаныча, ата-аналадан да кёп зат къалады. Тойланы уллу ресторанлада, ёлчемсиз къоранчла бла этмеселе, сабийлерини сыйлары тюшерик сунадыла. Миллионла бла ахчаланы хаух юйледе къоймай, тау арбазлагъа жыяргъа, къазанда эт биширирге, къартлагъа алгъыш айтдырыргъа, жаш тёлюню бир бирине таныргъа нек жарамайды?

Нек къоябыз алгъышыбызны, берекетибизни да тышында? Тойгъа келгенле кёбюсюнде жангы къуралгъан юйюрню биринчи кере кёредиле, асламысында танышыргъа, саламлашыргъа да излемей кетедиле. Ала тойгъа эрикгенлерин кетерип, «налог» тёлер муратда келгеннге ушайдыла.

Сора керек болурму жаш тёлюню эм сыйлы кюнюнде белгисиз, ёлчемсиз жыйылыу, гузаба... Жаш тёлюню кёллерин тойладан къачырып баргъанла уа ата-анала болмазламы?

Багъалы миллетим, биз бир бирге ашхылыкъ излерге, жаш тёлюню тамблагъа кёллендирирге керекбиз. Ариу къыз кёрдюгюз эсе, тёгерекге къарагъыз, сиз таныгъан, юйдегили болмагъан тап жаш жокъмуду элигизде, шахарда, башха жерледе. Уяла эсегиз, айтыгъыз жууукъларына, ахлуларына, экинчи кюн къайтарып соругъуз, жумушну ахырына жетдирирге кюрешигиз, сууаплыкъ алыгъыз, миллетни ишлерин эсден кетермегиз. Ол, керти да, миллет ишди. Бу терсди деп излемейик. «Уллу къазанда бишген эт чий къалмаз» деп бошдан айтыла болмаз. Жаш тёлюню юйдегили этиу жумушну бирден къолгъа алып бардырайыкъ, жашланы, къызланы танышдырайыкъ, той-оюн къурап, миллетни къууандырайыкъ.

Мындан талай жыл алгъа «Эльбрусоид» фондда Герийланы Абузеидни башчылыгъы бла жаш тёлю, бирге жыйылып, тепсерге, жырларгъа юйренип, тюрлю-тюрлю оюнла къурап, бир бирлери бла танышхан да этип тургъандыла. Аллай жыйылыуланы хайырындан юйюр къурагъанла кёп болгъандыла. Мен оюм этгенден, ол хайыры уллу болгъан башламчылыкъды. Бюгюнлюкде да Герий улу къатыбыздады, не ишде да билеклик этерикди. Бизни борчубуз - жаш тёлюню тюз жолгъа салып башлауду.

Алайды да, багъалы миллетим, бирден сагъыш этейик, тинтейик, сюзейик, ишни къолгъа алайыкъ. Мен оюм этгеннге кёре, «Бирлик» биригиу да бу ишге эс бурса керекди. Хар тукъумну башчысы, келечилери тукъумларында жыл санлары келип тургъан жашланы къызланы кимден да уста таныйдыла. Сора айыпмыды тукъумун алгъа элтирик жаш адамны юйдегили этерге итиниу?»

Фестиваль

Шуёхлукъну кючлеген байрам

Бу кюнледе Кенжени маданият юйюнде поэт Л. Ю. Северни хурметине жораланнган «Берега дружбы КБР» фестиваль ётгенди.

Ёлмезланы Тимур.

Дамир Шогенцуков.

Анга республиканы школларындан устазла, окъуучула къатышхандыла.

Эсигизге салайыкъ, бу жол бла фестиваль республикада тогъузунчу кере бардырылады. Анга башха регионланы келечилери да къатышадыла.

Бу жолгъу тюбешиуде уа а маданиятны уллу отоуунда жырчыла кеслерин сынагъандыла. Библиотекасында уа къызчыкъла, жашчыкъла назмула айтып эришгендиле.

Алагъа багъа бичген жюрини арасында республиканы адабиятына, маданиятына къыйын салгъан белгили адамла болгъандыла, ол санда РФ-ни халкъ артисткасы Наталья Гасташева, КъМР-ни сыйлы артисткасы Тамара Балкарова, КъМР-ни сыйлы артисти Тимур Гуазов, журналист, жазыучу Османланы Хыйса, педагог Марита Жамбекова. Фестивальны Али Шогенцуков атлы жандаууурлукъ фонд къурагъанды.

Фестиваль эрттенликде сагъат онда башланнганды. Ол кезиуге Маданият юйню отоулары адамдан толуп эдиле. Жырлап, назму айтып эриширге келген сабийледен сора да, аланы хазырлагъан устазла, аталаанала да бар эдиле къонакъланы араларында.

Эришиуге келген сабийле ариу, тизгинли кийинип келгендиле, кёбюсю миллет кийимледе. Ол да бу ишге ариулукъ къошханды.

Ала барысы да асыры иги хазырланнгандан, асыры ариу жырлагъандан, назмула окъугъандан алчыланы сайлагъан къыйын эди. Болсада бир-бирлери бютюн айырмалыла эдиле. Аланы араларында 16-чы номерли школну сабийлерин айтыргъа боллукъду.

Устазлары Уяналаны Назиля гитче классланы окъуучуларын келтиргенди. Бек гитчелери Къурманланы Таулан, ол биринчи классха барады, уллу назмуну бир жеринде да шашдырмай айтханды. Бёзюланы Зухура назму окъугъанда уа, жюрини келечилери окъуна терен сагъышлы болгъандыла.

«Радуга» гимназияны окъуучусу Дамир Шогенцуков да, назму айтып, алчыланы санында къошулгъанды.

Фестивальгъа къатышханланы араларында, баям,

Къужонланы Амалия.

бек гитче Ёлмезланы Тимур болур эди. Ол алыкъа школгъа бармайды, Нальчикде 63-чю номерли сабий садха жюрюйдю. Ол да, орус тилде назму айтып, алчыланы санында болгъанды. Энди, быладан сора да, кёплерини белгилерге боллукъ эди.

Жырчыланы араларында да аслам эдиле фахмулу сабийле. Аладан бири Нальчикде 32-чи мектепни 5-чи классыны окъуучусу Къужонланы Амалияды. Ол, «Чыгъама жолума» деген жырны айтып, алчыладан бири болгъанды.

«Берега дружбы» фестивальны уллу магъанасы барды. Ол жаш тёлюню адабиятха, маданиятха эслерин бурдурады. Жашчыкъла, къызчыкъла бир бирлери бла да шагъырей боладыла. Быллай тюбешиуле уа аланы эслеринде кёпге дери къалады.

Ахырында фестивальны къурагъанла, жюрини келечилери да алчылагъа махтау къагъытла, майдалла бергендиле.

ЛЕЙЛУН улу Хыйса.

Сагъышла

Халкъны эслилиги аны адет-тёресиндеди

Адет, тёре деген сёзлени бизни тилибизде кёп тюрлю магъаналары барды. Алай биз жашау болумубузда жюрюген, ата-бабаларыбыз кёп ёмюрлени сынау этип жыйгъан юйретиу институтубузгъа, халкъ жорукъларыбызгъа да айтабыз. Ала, миллет эсине терен кирип, тин маданиятыбызны кесеги болуп къалгъандыла. Аланы бир къауумлары, адам кесин къалай жюрютюрге керегини юсюнден айта, анга тийишли болмагъан ишлени да санайдыла.

Аладан, баям, бек тюзлеринден бири таматалагъа намыс этиудю, сый бериудю. Тамаланы къайда да тёрге ётдюрюу, жолда онг жанынгда элтиу, аузуна чапмай, сёзюне тынгылау, юйде ашны алгъа аны аллына салыу... Аллай намыс сабийге, тиширыугъа, юйюнге кирген къонакъгъа да бериледи. Кёп сёлешмезге, кёп ашамазгъа да юйретедиле адамны ол адетле. Дагъыда: «Жашла бла аякъ аша, къартла бла баш аша», – деп, къайсыбыз да ариу тилли болурубузну да излейдиле.

Санай барсанг, бизни тёрелерибиз бла байламлы насийхатла кёпдюле, хар бир болум кеси айтады акъылы, сыйы, намысы болгъаннга къайда къалай этерге керек болгъанын. Андан жюрюйдю халкъда, эрттегиледен къалып: «Адет билсенг – адетге кёре, билмесенг а – бетге кёре» деген сёз. Бу юйретиуню экинчи кесеги излегенча этер ючюн, адамны бир тюрлю бир юйрениую, миллет эсден, аны энчилигинден, дуниялыкъдан хапары болургъа керекди, баям.

Ашны юсюнден айтханда, бусагъатда, ол кёп болгъанда, аш къатында бет атханла тюбейдиле да, анда марданы билирге керекди деп намыс, саулукъ ючюн да эсгертиле болур. Аны юсюнден быллай нарт сёзледе да бардыла: «Уллу къапма – къарылырса, кёп ашама – жарылырса», «Ахшы адамны игиле бла сёзю болур, мухар адамны гыржынлада кёзю болур», «Къарыны аманны – кюню аман» эм башхала.

Былайда бир зат эсиме тюшеди. Бирде бир къууанчха барабыз. Ариу жасалгъан столлагъа олтуртадыла. Жер алып да бошагъынчы, нёгерлерибизден бири ол аш къангагъа салыннган конфет вазаланы бирин бир таныш тиширыууну, бирсин да келинини сумкаларын ачдырып, ары къуяды. Башха жерге барабыз да, анда, окъуу мекямда, жашладан бири, къонакълагъа деп жарашдырылгъан конфет, балли табакъланы да кезиу-кезиу чыгъарып, сабийлени тёгерегине жыйып, алагъа юлешеди. Экиси да халкъ таныгъан эр кишиле. Ол столланы жасагъанланы бетлерин кёрген аладан да амалсыз болгъаны – ол ишни бек азыды. Туурасы де да къой. Бу адамла ары бара туруп, тюкеннге кирип, келинлегеми, сабийлегеми башха сюйгенлеринеми татлы затла ала барсала, ол тюз сунама. Былайда уа адет да, ол излетген сый-намыс да акъсагъанлары туура эди.

Адетлерибизде тойда, бушууда да кесин жюрютюуню юсюнден да айтыладыу. Ол болумлагъа аталгъан акъыл сёзлерибиз аз тюйюлдюле. Сёз ючюн, анда эсиргенни, кесин эриши жюрютгенни не заманда да унамагъандыла акъыллыларыбыз. Андан айтхандыла: «Аракъыдан тойгъан той бузар, гыржындан тойгъан жер бузар», – деп да. Дагъыда: «Тойгъа барсанг, алгъа бар» – деген сёз жюрюйдю. Аны тюзлюгюне да ишекли болмазгъа керекди. Аз кёрмейбиз, кеч келгеннге орун излей, къонакъбайла адамланы ары-бери тепдирип айланнганларын.

Эрттегилерибиз айтхандыла: «Тойгъа барсанг, тоюп бар, эски тонунгу къоюп бар»; «Тойгъа ариулукъ керек», – деп да. Тоюп барсанг, аш къайгъынг болмаз, тойдан зауукълукъ алырса, тепсеп, ойнап деген магъанада келеди биринчи кесеги. Андан арысы уа – эски тонунгу къоюп бар дегени ариу кийинип бар дегенлигиди да, бу эсгертиу да бир жанында къалыргъа керек тюйюлдю. Тиширыуларыбыз хазырланып, ариу кийинип барсала да, эр кишиле уа ол затха артыкъ эс бурмагъанча кёрюнеди бизни тойларыбызда. Тамаракъланы окъуна джинсы кёнчеклери, жагъалары чайналгъан кёлеклери, къыркъылмагъан желкелери...

Ол шартны бушууну юсюнде айтханда да сагъынырга керекди. Келедиле ары таулу кишиле, баям, ол элде, къоншуда жашагъанла, кими эшилген бёркюне бичен ханс жабышып, кими халжардан чыкъгъан галошлары бла. Санга керек тюйюл эсе да омакълыкъ, тёгерегингдегилени сыйлап, кесинги жамауатда ариу кёргюзтюрге борчлуса. Жыл саны келгенде да, чачын бояп, ариу тарап, омакъ кийинип, ариу жаулукъ къысып, баргъан жеринде миллетни атын иги бла айтдырыу – ол кокалыкъ тюйюлдю, бир-бирле суннганча. Ол шарт миллет эсни кёргюзтген сунама.

Кёп болмай бир хасаниячы тиширыу айтады: «Биргебизге ишлегенни ёлгени болуп, тау элге барабыз Бештау жанларына. Анда бир амалсызлыкъ, бир тизгинсизлик бар эди да, уялып тургъанма. Жашагъан эллерини, кеслерини да тизгинлерин жыяргъа амал тапмаймыдыла? Ауушханны къарындашын таный эдик да, анга къайгъы сёз беребиз деп, аны излеп тапхынчы, иги кесекни орамда сюелгенбиз. Ол а юй артына кетип тура кёре эдим. Не жумушну да башхалагъа къоюп, юч кюнню алайда сюелип, келгенлеге тюбеп, ыразылыгъын билдирип турургъа керек тюйюлмю эди ол? Эки кюнден, алай тюшюп къалып, ол элни тюз жанында къабарты элге барабыз. Атлы бла жаяу кибик экиси. Кирген жерде сюелип, эр кишилери къайгъы сёз аладыла. Юйге кирсек, бу ол, бу, былагъа къайгъы сёз беригиз деп юйретедиле. Бары да омакъла, тизгинлиле. Уялып тургъанма бизни ол болумсузлугъубуз ючюн. Ол-бу дейбиз да, юйюнге келип, энди сени кийиндиргендамы этерикди биреу? Къырал да эс бурур ючюн къалмайды, къартла пенсия, жашла сабий ахча аладыла, бир зат бла да жубанадыла. Сора некбиз биз былай?» Элни атын айтмайма, алай а жууап да тапмайма.

Биз хар бирибиз да энчи кёрюннгенликге, бир юйюрню, тукъумну, халкъны адамларыбыз, келечилерибиз кёп жерде. Динибизни, тинибизни, адетибизни излемлерине кёре, ичибиз, тышыбыз да ариу болургъа керекди. Эр кишилерибиз – асылла, аз сёзлюле, ариу да, ауур да акъыллыла, сабырла, ишчиле, халалла, керек жерде къатыла, ётгюрле, таукелле, сёзлеринде тургъанла; тиширыуларыбыз а – халалла, жюрек жылыулула, менсинмегенле, намыссый бере билгенле, юйде тизгин тутханла, алгъышлары, тилеклери, мангылай жарыкълыкълары бла жолубузну жарытханла... болургъа керекдиле, ата-бабаларыбыз юйретгенча жашасакъ.

Бизни адет-тёребизде жандаууурлукъгъа, къарыусузгъа болушлукъ этиуге, жангылгъанны кече билиуге да энчи эс бёлюнеди. «Батыргъа къычырсанг – болушур, къоркъакъгъа къычырсанг – сорушур», «Онгсузгъа болушханнга Аллах болушур», «Эси бар эси жокъну этеги бла жабар», «Жангылгъанны тилин жыртма, абынннганны бутун къыркъма», «Таза жюрекге – сюймеклик, билмей жангылгъаннга – кечмеклик», – дегенча нарт сёзле аны юсюнден айтадыла.

Жашланы, къызланы юслеринден сагъыннганда, тау адет аланы юйретиуде уллу институт болуп келеди. Жаш адамгъа таматаланы къатларында олтурургъа жарамагъанды. Кёп огъурлу къартыбыздан эшитгенме, нгъышха жууукъ барыргъа уялып, алайлада бугъунуп тынгылай эдик деп. Бусагъатда уа, аланы орталарына сюелип, алай суратха тюшедиле бир-бир жаш адамла, аны бла башларына намыс чакъырып. Эр кишилени къарты, жашы да арт заманда сабий туугъан жерлеге, сабий къурманлыкълагъа жюрюйдюле. Ол кёзге эриши кёрюннген затланы, алдан тохташдырылгъан ол шартны бир сылтауу болур деп сагъыш этмей, адет этерге итиннгенле да бардыла. Аны магъанасы бирди – тиширыуну амалсыз этмезге, уялтмазгъа.

Дагъыда ол иги адетлерибизге келишмеген затлагъа тюбейбиз бюгюн. Адам кирсе, анга намыс этип, ёрге къопмагъан, жер бермеген; таматаланы къатларында тютюн ичген; уллу тауш этип, эриши кюлген; таматаны, тиширыуну жолун кесип ётген; жангы келин (киеу) болгъан кюнлеринде, уялмай, буюкъмай, эркин айланнган шартла айыпха саналгъандыла. Ауурлукълары болгъан тиширыула алгъын кёзге аз кёрюнюрге кюрешгендиле, бюгюн а хахайлары арбазгъа сыйынмайды. Алда намыслы ата сабийлерини къатларында кёлек киймей айланмагъанды. Жашлары да андан кёргенни этгендиле. Ала, аталарына тенг болуп, бир аш къангагъа олтурмагъандыла. Бусагъатда да бардыла бу излемле бла жашагъанла, Аллахха шукур. Тас этгенле да аз тюйюлдюле.

Заман бара-баргъанда, кёп зат тюрленеди. Алай а, быллай ата-бабаларыбыз кеси сынаулары бла жыйгъан, уллу тин байлыгъыбыз болуп тургъанлай, биз аны ариулугъун нек кёрмейбиз, бизге таплыкъгъа жарашдырылгъанын билип тургъанлай, нек толу хайырланмайбыз деп келеди кёлюме. Бу башында айтылгъан ариу таулу адет-тёрелерибизни аз кесегиди. Бу жангыз газет материалда кёп айтыргъа онг да жокъду. Болсада ма ол адетлерибиз озгъан ёмюрледе окъуна бизни халкъ болгъаныбызны дуниягъа айтдыргъанларын унутмайыкъ.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Биз биргебиз

Аламат кёрмюч, жыр-тепсеу да

Нальчикде республикалы Маданият фонд эмда Россейни халкъларыны ассамблеясыны регион бёлюмю къурап, «Халкъла кёпдюле, Ата журт а бирди» деген чакъырыу бла «Жюрекни халаллыгъы эмда тиширыу къолланы жылыулары» деген кёрмюч къуралгъанды. Ол Ата журтну къоруулаучусуну кюнюне жораланнганды. Анда атлары айтылгъан суратчыланы, къолдан усталаны чыгъармаларын, кёп башха затланы да кёрюрге боллукъ эди.

Кёрмючге келгенле ол ишлеге къарау бла чекленип къалмай, жаратханларын сатып да алалгъандыла. Чынардан, эменден, чертлеуюкден ишленнген адырлагъа эс бургъанла бютюн кёп эдиле. Гитчелени эслерин а тюрлю-тюрлю амалла бла ишленнген гинжиле, жаныуарла алгъандыла. Гитче акъ айыучукъну, жумушакъ киштикчикни, омакъ чачлы гинжичикни ким жаратырыкъ тюйюлдю?

Башха столда уа – сыргъала, билезикле, жюзюкле. Аланы араларында териден эмда тюрлю-тюрлю багъалы ташланы хайырланып этилген сейирлик затла бардыла. Къабыргъалада суратлада уа гюллени, тауланы, шахарны айбат жерлерин кёрюрге боллукъ эди.

Ол кюн окъуна уллу экранда белгили журналист, саусуз сабийлеге дайым да жандауурлукъ ишле этип тургъан Фатима Магомедованы «КъМР-ни хроникасы» деген проектни чеклеринде Владимир Вороковну юсюнден документли фильми кёргюзтюлгенди. Анда журналист, режиссёр эмда жазыучу Владимир Халидовични жашауну, ишини, аны фильмлерини жигитлерини юслеринден хапарлайды. Къулийланы Къайсын, Юрий Темирканов, Аттоланы Салих бла ушакъларыны, тюбешиулерини, тау жайлыкълада ишлегенини, дагъыда кёп затланы кёрюрге боллукъ эди. Фильмге къарай, республиканы алгъын заманда жашауун эсге тюшюресе.

Фатима Магомедова кеси да залда эди. Анга жыйылгъанла толкъун къарслары бла ыразылыкъларын билдиргендиле. Маданият фондну таматасы Люаза Макоева уа анга Владимир Вороковну «Амышев аул» деген китабын саугъа этгенди.

Азербайджанлыланы миллет маданият араларыны башчысы Али Дадашев да Владимир Вороковну кёп жылланы таныгъанын айтханды. «Анга жарсыуунгу айтсанг эди, олсагъат къолундан келгенича болушлукъ этер эди»,- деп, анга шагъатха кёп юлгюле да келтиргенди.

Люаза Макоева Фатима Магомедовагъа китапны саугъа этгенди.

«Ол чынтты интернационалист эди. Бу фондну да бошдан къурамагъанды. Бери кёп миллетлени келечилерин чакъырып, бир бирлерин таныргъа, билирге, адет-тёрелери бла шагъырейленирге себеплик этгенди. Мында болгъан тюбешиулени, ингирлени кезиуюнде танышып, аланы хайырындан кёпле бла бюгюн да шуёхлукъ жюрютеме. Владимир Халидовични иши уа анга къуллукъ эте эди. Ол миллетлени, динлени да айырмагъанды. Анга неден да багъалы ишчи, кертичи, тюз ниетли адам болгъанды. Владимир Вороковну таныгъан, билген кёпле да мен айтханнга шагъат боллукъларына ишегим жокъду»,- дегенди Али Дадашев.

Башхала да Вороков бла тюбешиулерини юслеринден эсгергендиле. Аланы жашауларында Владимир Халидович уллу, огъурлу ыз къойгъанын да чертгендиле.

Биринчи кюн окъуна кёрмючге кёпле келгендиле. Аны чеклеринде ыйых кюн, «СВ СТИЛЬ» студия къурап, концерт болгъанды, баш кюн а къазакъланы хоруну Уллу Ата журт урушну жылларында жырладан сейирлик программа да кёргюзтюлгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Эски сурат

Бир юйюр

Бу сурат 1950 жылда Къыргъызстанда Будёновка элде алыннганды. Ортада олтургъан киши Отарланы Исмайылны жашы Юсюпдю. Аны онг жанындагъы тиширыу юйдегиси Байкъазыланы Халиматды. Сабийле да аланыкъыла болурла.

Ариу тизгинли сабийле. Къызланы, къагъанакъланы окъуна башларында жаулукълары. Бетлери жарыкъла, кийиннгенлери да аламат.

Бу адамланы юслеринден биз билген олду.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Жолоучулукъ

Буруннгулу къурулушну къайтара

Къабарты-Малкъар къырал университетни келечилерини къауумо ректор Юрий Альтудовну башчылыгъында Къулийланы Къайсынны туугъан элине баргъандыла, деп билдиредиле вузну пресс-службасындан.

Бу жолоучулукъ университетни Элбрус районда окъутуу-илму арасында таулуланы эрттегили юйлерин ишлеуню чегинде къуралгъанды. Араны башчысы Чеченланы Борис, малкъар миллет маданият араны таматасы Байтуугъанланы Исмайыл, жаш тёлю политика, юйретиу иш эмда социал соруула жаны бла проректор Беслан Назранов бурун заманлада адамланы турмушлары къалай къуралгъаны, таулуланы къурулуш амаллары бла шагъырейленнгендиле. Эрттегили юйле къалай ишленнгенлерини юсюнден а Къулийланы Ибрагим билдиргенди.

Быллай юйлени ишлер ючюн архитектура жаны бла билим болуру, энчи хунерлик да изленнгенди. Маданияттарых хазнаны сакълауда уллу сынам жыйгъан Къулийланы Ибрагим бу башламчылыкъны толтурургъа болушлукъ этеди. Алай бла араны тийресинде юйню эрттегили жорукъла бла ишлейдиле, шёндюгюлю амалланы бла онгланы хайырланмайдыла.

Сакъланнганыча, музейге келгенле тарых артефактланы кёрюрге, анда заманны сейир ётдюрюрге, кёп жангы билим алыргъа да боллукъдула.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

Билдириу

Газ ызлагъа законсуз къошулуу къоркъуулуду

«Газпром межрегионгаз Нальчик» компаниядан билдиргенлерине кёре, арт кезиуледе газ ызлагъа соргъан-оргъан болмай къошулгъан осал тёре кенг жайылып барады. Аны себепли анда къаты белгилейдиле ол бузукълукъ, законсузлукъ, дагъыда саулукъгъа неда жашаугъа къоркъуулу болгъанын.

Быргъыланы тешип, алагъа къошулгъанда, газ атылыргъа, тёгерекге от салыргъа боллукъу. Аны этген инсан а административ (7.19 КоАП РФ) жууапха тартылмай къаллыкъ тюйюлдю, кеси да тазир тёлерикди. Бу ишде къайтарып тутулгъан адамны уа уголовный жууаплылыкъ (215.3 УК РФ) сакълайды; анга кёре ол эки жылгъа тутулургъа боллукъду. Газ ызгъа бу халда къошулгъан кезиуде адам ёлсе, аны болжалы сегиз жылгъа окъуна жетерикди.

Инсан неллай бир газ урлагъаны тохташдырылса, уголовный кодексни 158-чи статьясына тийишлиликде 100 минг сомдан артыкъ тазир тёлерикди неда алты жылгъа дери тюрмеге тюшерикди. Юйюне неда мюлкюне баргъан газны кесериклерине уа сёз да жокъду. Кесини да багъасы алты ай ючюн тохташдырылгъан мардагъа кёре тергелликди. Ол а счётчик кёргюзтгенден къайда кёпдю.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Хайырлы дерсле

Ток бла ойнаргъа жарамайды

«Каббалкэнергону» башламчылыгъы бла былтыр республиканы орта школларында электрокючню къоркъуусузлу хайырланыуну юсюнден 64 дерс бардырылгъанды. Алагъа битеу да 2,4 минг сабий къатышханды.

Школчула дерследе токну юсюнден кёп зат билгендиле: ол къачан къоркъуулу болгъанын, энергообъектлени къатларында ойнаргъа неда от этерге нек жарамагъанын, ток ызланы чыпынларына ёрлеселе эмда жерге тюшген чыбыкълагъа тийселе игиге келтирмезлигин, электрокюч бла ишлеген приборланы къоркъуусузлу хайырланыуну жорукъларын.

Специалистле сабийлеге «атлам ток» къалай ишлегенин кёргюзтгендиле, электрокюч ургъан адамгъа биринчи медицина болушлукъ бериу бла да шагъырейлендиргендиле. Сабийле уа «Россети» компанияны «ВКонтакте» сетьде «Маша Лампочкина» проекти болгъанын, анда токну къоркъуусузлу хайырланыуну жорукъларына оюн халда юйретгенлерин билгендиле.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Тюшюндюрюу

Сабийлеге къайгъыра

Нальчикни 33-чю мектебини абадан классларыны окъуучулары «Сабийлени саулукълары эмда къоркъуусузлукълары ючюн» акциягъа къатышхандыла.

Наркотиклени хайырланыу къаллай хата келтиргенини юсюнден жаш адамлагъа республиканы миллетлени ишлери эмда жамауат проектле жаны бла министрни орунбасары Гергъокъланы Джамбулат, КъМР-де МВД-ны наркотиклени сатыу-алыуну эсепде тутуу жаны бла управлениясыны ишчилери бла ведомствону Нальчикде управлениясыны акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла инспекторлары, жамауат советни келечиси, Пятигорск эм Черкесск епархияны Нальчик округуну благочинныйи Валентин Бобылёв, Муслийманланы дин управлениясыны, Нальчикни билим бериу департаментини, жамауат биригиулени келечилери, маданият ишчиле бла спортчула айтхандыла.

Ала наркотиклени сатыу-алыугъа къатышханла уголовный эм административ жууапха тартылгъанларын, уулу затла, ичги, тютюнле да адамны саулугъун къалай бузгъанларыны юсюнден билдиргендиле. Наркотиклени бир кере окъуна кёргенле аласыз болалмай къалгъанларын, ала тюзюнлей ёлюмге келтиргенлерин эсгертгендиле. Къонакъла сабийлени абаданлагъа хурмет этерге, тири жашау бардырыргъа, юйюр байлыкъланы сакъларгъа эмда къыралыбызны чынтты инсанлары болургъа чакъыргъандыла. Ызы бла окъуучула соруууларын да бергендиле эм жыйылгъанла барысы да бирге «Наркотиклеге угъай» деген жазыу бла суратха тюшгендиле.

Бу тюбешиу бла наркотиклени законсуз сатыу-алыуну профилактикасын бардырыу шахар айлыкъ бошалгъанды. Окъуучула бла тюбешиуле Нальчикни 34-чю мектебинде бардырылгъандыла, алагъа 7 мингге жууукъ окъуучу къатышхандыла, деп билдиредиле КъМР-де МВД-ны пресс-службасындан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Сюд приставла

Терслигине женгдиргенди

Сюд приставланы федерал службасыны КъМР-де Управлениясыны Басхан шахарда бла Басхан районда бёлюмюню къуллукъчулары инсанладан бирине салыннган тазирни тёлетгендиле. Аны РФ-ни УК-сыны 171.3-чю статьясына бузукълукъ этгени ючюн 500 минг сом тёлериги бар эди (этил спиртни, ичгини, спирти болгъан продукцияны законсуз жарашдыргъаны ючюн).

Приставла тийишли бегим хазырлагъандыла эмда РФ-ни Уголовный-толтуруу кодексини 32-чи статьясына кёре жууапха тартыллыгъын эсгертгендиле. Законнга кёре, быллай бузукълукъ ючюн инсанны эркинлиги 5 жылгъа сыйырылыргъа боллукъду. Эр киши аны ангылап, ахчаны толусунлай къайтаргъанды.

Ангылатыу

Къышда сакълыкъ бютюн изленеди

Черек районну къырал автоинспекторлары водительлеге кюнню халы тюрленнгени ючюн сакъ болургъа эмда сабийлени энчи шинтикчикледе жюрютюрге кереклисин эсгертгендиле. «Къыш жоллада къоркъуусузлукъ» акциягъа ОМВД-да жамауат советни келечиси Анахаланы Аида да къатышханды.

Ангылатыу иш «Къыш жоллада къоркъуусузлукъ» профилактика жумушланы чеклеринде къуралгъанды. Къырал автоинспекторла районну къонакъларына жолда жюрюуню жорукъларын сакъларгъа келеклисини юсюнден айтхандыла. Акъылбалыкъ болмагъанланы къоркъуусузлукъларын сакълаугъа энчи эс бургъандыла.

- Машинада сабийлени энчи шинтикчикледе жюрютюрге керекди, ол акъылбалыкъ болмагъанны жолтранспорт болумланы кезиуюнде, аны бла бирге машинаны терк тохтатыргъа, бир жанына бурулургъа тюшгенде да сакълайды,-дегендиле полициячыла.

Право низамны сакълаучула аварияланы асламыны сылтауларыны юсюнден айтхандыла, къоркъуусуз баула бла сабийлеге шинтикле адамны саулугъун, жанын да сакълагъанларын чертгендиле.

Инспекторла водительлени къыш кезиуде бютюнда сакъ болургъа, жолда жюрюуню къоркъуусуз амалларын хайырланыргъа, машиналаны араларында кенгликни сакъларгъа чакъыргъандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

УФСИН

Байламлыкъла жюрютюрге келишгендиле

Аманлыкъчыланы терсликлерине жолукъдуруу жаны бла федерал службаны (ФСИН) КъМР-де Управлениясыны башчысы Александр Демидов бла Россейни Следствие комитетини КъМР-де следствие управлениясыны таматасы Андрей Потапов ишчи тюбешиу бардыргъандыла. Аны кезиуюнде ведомстволаны араларында байламлыкъланы, жууапха тартылгъанла этген аманлыкъланы тинтиуню, тутулуп тургъанланы ишлеге тартып, ала этген бузукълукъланы къоранчларын къайтарыуну юслеринден сёлешиннгенди, деп билдиргендиле УФСИН-ни пресс-службасындан.

Александр Демидов колонияллада урунуу арала къуралгъанларын эсгертгенди. «Учрежденияллада производство бёлюмле бардыла. Тигиу, мебель хазырлау, темирни, къанганы жарашдырыу цехле кенгертиледиле, сют эм консерва чыгъарыу кёбейтиледи. Ведомствола, организацияла бла келишимле этип, ишлегенлени санын кёбейтирча мадарла этиледиле. Ол а аланы къылыкъларын тюзетиуге себеплик этеди»,-дегенди ол.

Жоралау

Ётгюрлени тау тыймаз

Кёп болмай Орус география биригиуню Къабарты-Малкъар къырал университетни менеджмент, туризм эм къонакъбайлыкъны къурау институтунда ачылгъан «Тау адамла» жаш тёлю клубуну келечилери огъурлу ишге къатышхандыла: Уллу Хорламны 80-жыллыгъына жоралап, «Альтаирден» тенглери бла бирге Чегем аууузунда Таракъланы башына, 2277 метр бийикликге, ёрлегендиле. Тёреде жюрюгенича, 1942-1943 жыллада Кавказ ючюн сермешледе ёлгенлеге эсгертме къанга да салгъандыла.

Бу жол акциягъа сынамлы альпинистле эм кеслерин биринчи кере сынагъанла да къатышхандыла.

«Тау адамла» жаш тёлю клубну башчысы, экономика эм туризмде менеджмент кафедраны ассистенти Станислав Кущев быллай ишле жаш адамланы альпинизмден сынамларын ёсдюргенден тышында, патриот сезимлерин кючлеуге да ахшы къошумчулукъ этгенлерин чертип айтханды.

- Иги кесек къар жаугъаны себепли Таракълагъа ёрлерге тынч болмагъанды. Болсада маршрутну тамашалыгъы къыйналгъаныбызны уллу сездирмегенди. Тауну башында эсгертме къанга салгъан кезиуюбюзде жигитлерибиз ючюн ёхтемленнгеним кёкюрегиме сыйынмагъанды. Быллай такъыйкъалада тарыхха башха кёзден къарайса эм жашауну багъаларгъа да юйренесе, - дегенди Станислав Кущев.

Бу жолгъу экспедиция КъМР-ни Курортла эмда туризм министерствосу, РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Чекчи управлениясыны эм МЧС-ни регион бёлюмюню болушлукълары бла къуралгъанды.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – **42-63-01**.
Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**.
Жууаплы секретарь – **40-28-97**.
Секретариат – **40-93-62**.
Корректорла, специалистле – **42-63-52**.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02**.
Экономика – **42-66-73**.
Культура – **42-66-76**.
Социал ишле – **42-75-82**.
Курортла, туризм эм спорт – **40-39-93**.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94**.
Сурат алыучу – **40-59-18**.
Энчи корреспондент – **42-68-72**.
Операторла – **42-66-85**.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5**–**6** бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управлениясы жууаплыды. Телефонла: **76-01-21**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Газет ыйыкъгъа юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Текуланы Хауа - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Геляланы Валентина (2,4-чю бетле), Баллиланы Феруза (1,3-чю бетле) - корректорла.

Тиражы **1854** экз. Заказ № **345**

Багъасы 13 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта: elbor_50@mail.ru